

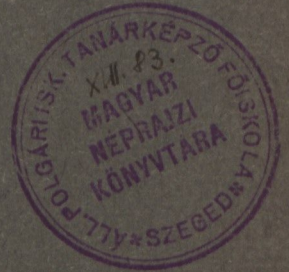
A SZEGEDI ALFÖLDKUTATÓ BIZOTTSÁG KÖNYVTÁRA
IV. (TÁRSADALOM- ÉS NÉPRAJZI) SZAKOSZTÁLY KÖZLEMÉNYEI. 4. SZÁM.

LAKODALMI KURJANTÁSOK

MOTIVUM ÉS TIPUS-TANULMÁNY

IRTA:

SZENDREY ZSIGMOND

SZEGED, 1929

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

XB 189265

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001014996

A SZEGEDI ALFÖLDKUTATÓ BIZOTTSÁG KÖNYVTÁRA
IV. (TÁRSADALOM- ÉS NÉPRAJZI) SZAKOSZTÁLY KÖZLEMÉNYEI. 4. SZÁM.

LAKODALMI KURJANTÁSOK

MOTIVUM ÉS TIPUS-TANULMÁNY

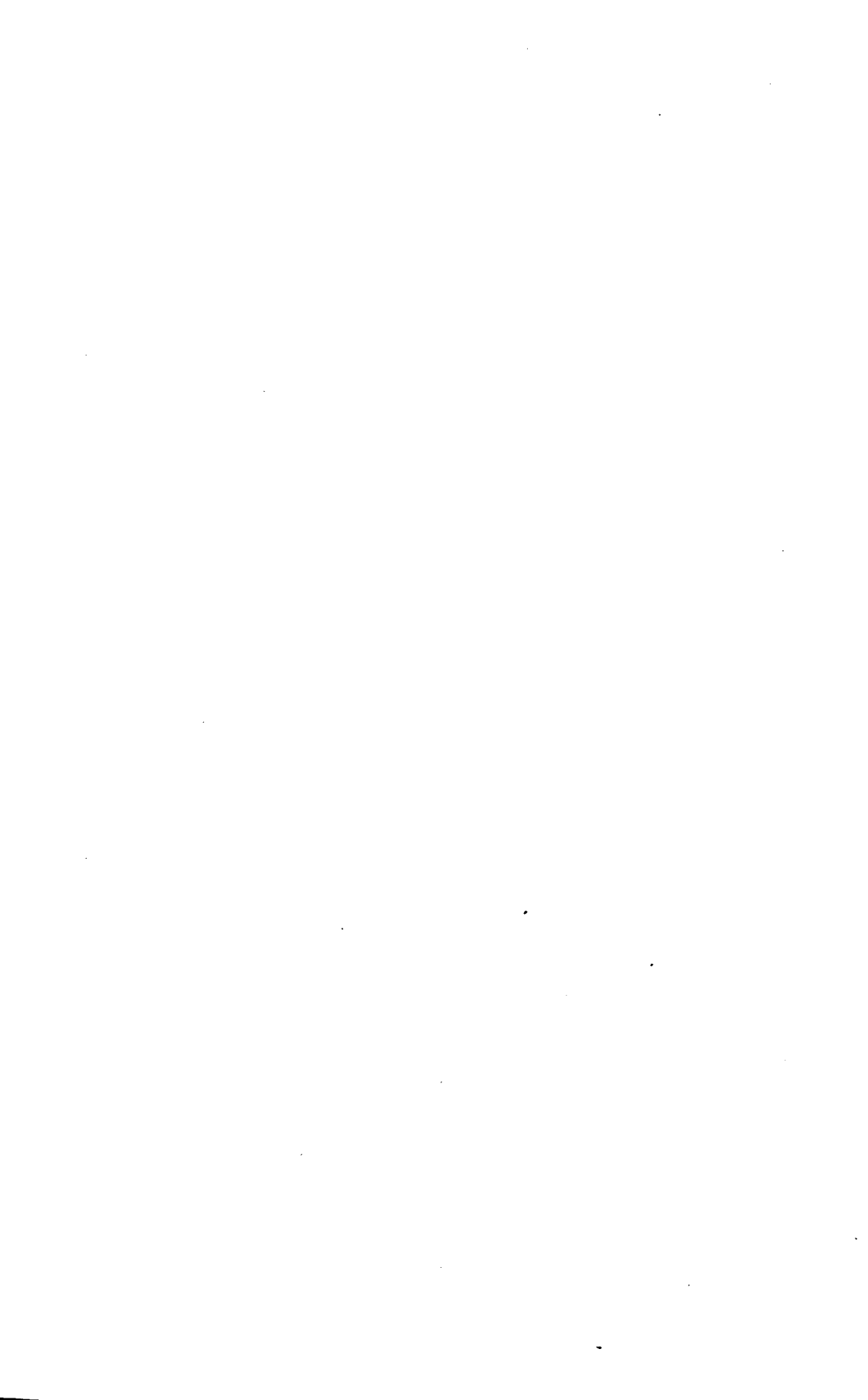
IRTA:

SZENDREY ZSIGMOND

SZEGED, 1929

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Ez a dolgozat célja szerint szorosan kapcsolódik az Ethnographia utóbbi évfolyamaiban megjelent következő című vizsgálódásaimhoz: Magyar népmonda-típusok és tipikus motívumok (33. k.), Népi találós kérdéseinek szerkezete (34.), A kortesnótákról (36.), Történeti népmondáink (34—38.)¹ Rátótiadák (37.), Falusúfolóink. (38.). Céлом volt velük a magyar folklóre fajait s ezek motívumait és típusait megállapítani, mert bizony még mindig nem tudjuk: miféle önálló s ezeken belül miféle alcsoportjai vannak a magyar folklórenak,² — nem ismerjük egyetlen fajnak sem a néplélekkel és népélettel való összefüggését, — nem ismerjük egyetlen faj tárgykörét, motívumait és típusait.

*

Lakodalmi kurjantásoknak nevezzük azokat a lakodalomra, lakodalmi menetre és házaseséltre vonatkozó rigmusokat, amelyek a menyegzői menetben résztvevők vagy a nézők szájáról elhangzanak. Megkezdődnek már a lakodalmas házból való kiinduláskor a kapuban, folytatódnak a templomig haladva, újra felzúgnak hazamenet, majd a menyasszonyért menve és ezt ura házához vezetve; de ezeken kívül megvannak a külön lakodalmi táncszók is.

S a helyzet szerint, amelyben elhangzanak, 16 főcsoportba rendezhetők.

1. *Menetindítók.* Elkiáltásuk a kapuban néhol az első koszorúslány kötelessége.¹ Indulásbejelentők:

Piros rózsa borulóba,
mostan vagyunk indulóba.²

¹ Bessenyő, Ethn. 16 : 152. — ² Szalonta, NGy. 14 : 124., Göcsej, Ethn. 11 : 132.

2. *Célbejelentők.* Elindulás után, menet közben annak hangoztatása, hogy a menet esküvőre vonul. Nagy részük egyszerűen csak éppen ez:

Madár száll a fatetőre,
mos mégyünk az esketőre.¹
Aranybárány, aranykos,
esküvőre megyünk most.²
Három fertá tizénegyre,
mos ménünk az esküvőre.³

¹ Ez — nem tőlem függő okok miatt — a török kor közepén abban maradt.

²) V. ö. 1928-ban megjelent Tájékoztató-m 1. §-át a Sebestyén-Bán 1912-iki Tájékoztatójával.

Vagy a vőlegényre, menyasszonyra mutatva:

Sárgarigu kalickábo,
vőlegín jár az uccábo.⁴
Füstölög a hegy föle,
ményasszont viszünk ére.⁵
Sárga murok, petrézsejem,
ez a lëján fiërhez megyen.⁶
Borbásszegi kertészkerbe,
piros rózsza nyíllik benne;
piros rózsát leszakasztom:
most esküszik a menyasszony.⁷

De ez egyszerű célbejelentők mellett néha humoros körülíráso-
kat is hallhatunk. Egy részük csak a menyasszonyra vonatkozik:

Menyasszonynak gyöngy a nyakán,
nem lesz többet koszorúslány.⁸
Ma menyasszony, holnap asszony,
holnapután komámasszony;
esztendőre vagy kettőre
szüksége lesz a bölcsőre.⁹
Megálljunk az utcasarkon,
hadd hugyozzék a menyasszony.¹⁰

Más részük meg a vőlegényre:

Ez az ucca szük ucca,
rozmarëngszál haséttya;
ha haséttya, ha nem is,
belemenünk azér is.¹¹
Kicsi járom, küs ökör,
mos fogják bé először:
még ma mindönt ésszetör.¹²

De van, amely mindkettőt, a vőlegényt és menyasszonyt is meg-
említi:

Tulipán szárostú,
vőlegín párostú.¹³

¹ Szalonta NGy. 14 : 124., berëksziére, Göcsej, Ethn. 8 : 467., 11 : 132.,
Gönczi 336. — ² Baja, Nyr. 29 : 95., Bács mon. 348., Egy szem búza, egy
szem rozs, Batonya, KálmK. 2 : 160. — ³ Körmend, Nyr. 2 : 469., Örség, uo.
4 : 380., Bessenýó, Ethn. 16 : 152. — ⁴ Göcsej, Gönczi 336. — ⁵ Göcsej, Nyr.
8 : 467., Ethn. 11 : 131., Gönczi 336. — ⁶ Diószad, Nyr. 28 : 381. — ⁷ Göcsej,
Ethn. 11 : 132. — ⁸ Kiskanizsa, Ethn. 7 : 191., Szombathely, Nyr. 16 : 329.,
Somogy mon. 209. — ⁹ Miriszló, Lázár 90., Örség, Nyr. 4 : 380., Fehér m.,
NGy. 1 : 316. — ¹⁰ Bács mon. 348. — ¹¹ Göcsej, Ethn. 11 : 133., Bessenýó, uo.
16 : 152., Szarvaskend, Nyr. 16 : 490. — ¹² Keresztúrfiszék, NGy. 11 : 450. —
¹³ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 133.

3. *Párbejelentők.* Megnevezik a menyasszonyos házat:

Kis ujjamon a köröm,
Káliékná az öröm.¹

Megmondják a menyasszony keresztnevét:

A szobának négy szöglete,
menyasszonynak Mari neve.²
Tüzet, vizet a konyhára,
kilenc font húst a fazékba,
hadd szójják a muzsika:
mert menyasszony Zsuzsika.³

Nem ritka azonban a menyasszony vagy vőlegény teljes nevének kikiáltása sem:

Őszi rózsa s tavaszi,
Bürki Zsuzsi hazai.⁴
Cintányér, cimbalom,
Szabó Rózsi menyasszony.⁵
Kukorica szárastú,
Szabó Rózsi párostú.⁶
Cifra pohár, vizedény,
Gál Imre a vőlegény.⁷

¹ Bács mon. 348. — ² Hegyhát vid., Ethn. 11 : 313. — ³ Beregszász, Nyr. 39 : 335. — ⁴ Csíkszentdomokos, Nyr. 39 : 335. — ⁵ Zenta, Nyr. 2 : 420., Bács mon. 348. — ⁶ Uo. — ⁷ Ada, NyF. 37 : 61.

4. *Párdicsérők.* Egy részük az új pár külsejére vonatkozik. Legegyszerűbb alakúak a menyasszonyra a 'szép, gyönyörű, aranyos, ékes' jelzős dícsérők:

Ez az utca véggel erre,
szép menyasszonyt viszünk erre.¹
Aranybárány, aranykos,
szép menyasszonyt viszünk most.²
Abrakos a mi lovunk,
de szép a menyasszonyunk.³
Piros alma gömbölyű,
a menyasszony gyönyörű.⁴
Vöröshajma köserű,
menyasszonyunk gyönyörű.⁵
Egy szem búza, egy szem rozs,
menyasszonyunk aranyos.⁶
Ez az utca tekervényes,
menyasszonyunk igen ékes.⁷

Ugyane dícsérőjelzők néhány adatban a vőlegényre vonatkoztatva is előfordulnak:

Árpocsi⁸ó, zabkénylér,
jaj de szép a vőlegén.⁸
Kövér a mi tehenünk,
de szép a vőlegényünk.⁹
Fehér borsó gömbölyű,
vőlegényünk gyönyörű.¹⁰

Ugyancsak ezek közé a pusztá szépséget kifejező párdicsérők közé tartoznak ezek a minden jelző nélkül való határozott kijelentések s körülírások is:

Három icce köleskása,
menyasszonynak nincsen mása.¹¹
Túl a vízőn meg innet,
tégöd a konty megillet.¹²
Esik eső, csakúgy szakad,
egy legénynek szíve hasad.¹³
Fiatal legénhő illik
a menyasszon, úgy tündöklik:
mint az arany, vagy sárgaréz,
sokká édesebb, mint a méz.¹⁴
Öregpohár ragyogása,
vőlegínnek nincsen párgya.¹⁵

Határozott testi tulajdonságot kiemelő dícsérő rigmusok:

Sárga patkó, réz a széggyé,
menyasszonnak kökén szemé.¹⁶
Ez a kis lány piros alma,
főteszik a sifonérra,
hogy a macska le ne verje:
Fukti András játszon vele.¹⁷
Sárgadinnye, görög divó,
a vőlegény rózsabimbó.¹⁸
Bécsületés egy pár személ,
oreájuk gyöngge, mint a téj.¹⁹

Végül ebbe a csoportba tartoznak a ruhadícsérők is:

Ez az ucca petrezselyem,
a menyasszony talpig selyem.²⁰

A párdicsérők másik nagy csoportja az új pár lelki tulajdonságaira, jellemére vonatkozik. S főképen a menyasszonyéra. S ezek a menyasszonydícsérők igen érdekes jellemtanulmányul szolgálhatnak: megmutatják t. i., hogy milyen leányt keres feleségül a magyar legény. Elsősorban erkölcsileg tisztát:

Fekete a hegy teteje,
fehér a menyasszony feje.²¹
Nem menyecske, hanem lyán,
pántlika lóg a haján.²²
Csak ek kicsi szűzecke,
ebből lesz a menyecske.²³

Aztán szemérmeset:

A menyasszony arany bárán,
aran bőtü van a vállán;
a vőlegén elolvassa:
pirosrózsa nyílik rajta.²⁴

Kedveset, beszédeset, mosolygósat:

Ez az ucca leveles,
menyasszonyunk de kedves.²⁵
Ez az ucca de széles,
menyasszonyunk beszédés.²⁶
Ez az alma karikós,
menyasszonyunk mosolygós.²⁷

Végül szerepelnek még a menyasszony ügyessége, deréksége:

Ez az üveg de üres,
menyasszonyunk de ügyes.²⁸
Balog Gergű fejr házo,
f'érho mëgy az Órzi lányo;
elíg derík, elíg jó,
elíg jó takarított.²⁹
A vőlegény tapogatott,
dërík mënyasszonyra kapott.³⁰

és főkép takarékosága:

Ez az ucca kanyarékos,
a menyasszony takarékos.³¹

A vőlegénynél csak a derékséget és jókedvet emelik ki:

Sárgarépa, piros retek,
vőlegényünk derék gyerek.³²
Menyasszonyunk arany bárány,
aranybetű van a vállán;
vőlegényünk sem utolsó,
szeme, szája szép mosolygó.³³

A közös dícsérőkben pedig az egymás iránt való szelídséget:

Ez az erdő de szép erdő,
de szép madár laktya kettő;
sárga citrom a veséje,
nem keserű az epéje.³⁴

¹ Alföld, Koszorú 1864. 2: 19., Nagy 1: 118., Részó 44. — ² Uo. —
³ Bény, Népr. Ért. 1913: 41., Esztergom mon. 82. — ⁴ Szalonta, N Gy. 14: 124.,
Kiskanizsa, Ethn. 7: 191., Órség, Nyr., 4: 184. — ⁵ Göcsej, Gönczi 338. —
⁶ Bács mon. 348. — ⁷ Vas mon. 374. — ⁸ Lovászpátona, NyF. 34: 157. —
⁹ Bény, Népr. Ért. 1913: 41., Esztergom mon. 82. — ¹⁰ Somogy mon. 209. —
¹¹ Szalonta (s. gy.) — ¹² Keresztúrfiszék, N Gy. 11: 445. — ¹³ Vas mon. 372.
— ¹⁴ Kiskanizsa, Nyr. 9: 181. — ¹⁵ Szombathely, Nyr. 16: 329. — ¹⁶ Göcsej,
Ethn. 11: 135. — ¹⁷ Baja, Nyr. 29: 95., Zenta, MNy. 2: 420., Bács mon. 348.
— ¹⁸ Szombathely, Nyr. 16: 329. — ¹⁹ Kiskanizsa, Nyr. 9: 181. — ²⁰ Bato-
nya, KálmK. 2: 160., Ada, Nyr. 29: 95., Bács mon. 348. — ²¹ Mert csak a
lánynak szabad mirtuszkoszorút tenni a fejére. Szombathely, Nyr. 16: 329.,
Sorkitótfalú, Ethn. 7: 67. — ²² Göcsej, Ethn. 11: 136. — ²³ Miriszló, László
83. — ²⁴ Göcsej, Ethn. 11: 135., v. ö. Abafi—Székely 2: 20. — ²⁵ Baja, Nyr.
29: 95., vagy: Ez a rétes kerek, Somogy mon. 209. — ²⁶ Göcsej, Ethn.
11: 135., Gönczi 338. — ²⁷ Somogy mon. 209., Vas mon. 374. — ²⁸ Somogy
mon. 209. — ²⁹ Göcsej, Ethn. 11: 132. — ³⁰ Tokores, NyF. 33: 36. — ³¹ Nyr.
29: 94., Somogy mon. 209., Göcsej, Nyr. 8: 468., 11: 135., Gönczi 338., Kör-
mend, Nyr. 2: 469., Lovászpátona, NyF. 34: 158., Mezőlak, NyF. 17: 61.,

Komárom m., Ethn. 2 : 211. — ³² Kiskanizsa, Ethn. 7 : 191., vagy Sárga csikó, arany nyereg, Nyr. 29 : 94., Somogy mon. 209., Göcsej, Ethn. 11 : 135., Gönczi 337., Szombathely, Nyr. 16 : 329., Vas mon. 374., Csöngye, NyF. 33 : 36. A kocsisra mondva: Vas mon. 372. — ³³ Bessenyő, Ethn. 16 : 152. — ³⁴ Szarvaskend, Nyr. 16 : 430.

5. *Menetdícsérők*. Egy részük magára a lakodalmas menetre vonatkozik:

Piros rózsza, pomádé,
ez a szám a szép parádé.¹
Sárgarépa, csinyát virág,
ez a sereg tiszta virág.²
Ez az utca véggé erre,
de szép csapat mén é erre.³

Más részük pedig személydícsérő, és pedig a nyoszolyólányra:

Koszorúlyán szerelmé
korpábó van kevervè;
miné jobban keverik,
anná jobban szeretik.⁴

a vőfélyre:

Körű csipkís a kötényém,
derik gyerek a vőfrém.⁵
Fodros szoknyám kilenc szél,
vőfély uram de kevély.⁶
Csinát virág bokréta,
a vőfényem kidugta;
ha kidugta, jól tette,
csolkot kapott érette.⁷

vagy együtt mindkettőre:

Nyoszorúlán még a vőfén
ut tündöklük mind a napfén.⁸

De van néhány öndícsérő is:

Azért vagyok olyan nyalka,
a koszorúm piros tarka.⁹
Azér vagyok ollan víg,
a koszorúm virágzik.¹⁰
Piros az én keszkenóm,
vőfély az én szeretóm.¹¹

Végül a menetdícsérők közé tartoznak a lakodalmasok közt haladó kedveshez intézett dícsérő rigmusok is:

Az én rózsám olyan szép,
mint üveg alatt a kép.¹²
Úgy szeretem a szépet,
rúzsmarintom tégedet.¹³
Szeretem a természetet,
gyöngyből kimetszett mejjedet.¹⁴
Csinátt virág bimbója,
szívem vígasztalója.¹⁵

¹ Göcsej, Ethn. 11 : 134., Gönczi 338. — ² Uo. — ³ Ada, Nyr. 29 : 95. — ⁴ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Gönczi 11 : 137. — ⁵ Uo. — ⁶ Szalonta. (sgy.) — ⁷ Sor-
kitótfalú, Ethn. 7 : 67. — ⁸ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 135., Gönczi 338. —
⁹ Sor-
kitótfalú, Ethn. 7 : 67. — ¹⁰ Szarvaskend, Nyr. 16:430. — ¹¹ Sor-
kitótfalú,
Ethn. 2 : 67. — ¹² Míriszló, Lázár 83. — ¹³ Uo. — ¹⁴ Uo. — ¹⁵ Göcsej, Nyr. 8:468.

6. *Hívogatók.* A szeretője háza elé érő lakodalmas az utcára hívja szeretőjét:

Ez az ucca ⁸ére ki,
barna babám, gyere ki.¹
Aki kinéz az ablakon,
talán az az én galambom;
rikojcsd el, babám, magadat,
megösmerem a szavadat,
karcsú, vékony derekadat.²

Az ablakba, kiskapuba, utcára gyűlt nézőkhöz szóló biztatók,
hogy csatlakozzanak hozzájuk:

Kopasz csirke, vadliba,
gyere pajtás lagziba.³
Akinek nincs semmi dolga,
jőjjön a lakodalomba.⁴
Ez az élet a gyöngyélet,
kinek tetszik, ide jöhet.⁵
Aki közénk adja magát,
huszas, tallér veri markát.⁶

¹ Abafi—Székely 2 : 100., Göcsej, Ethn. 11 : 131., Gönczi 336. Mezőlak,
NyF. 17 : 61., 34 : 157. — ² Sor-
kitótfalú, Ethn. 7 : 67. — ³ Bács mon. 348. —
⁴ Szaboles mon. 164. — ⁵ Bács mon. 348., Szombathely Nyr. 16 : 330., Sor-
kitótfalú, Ethn. 7 : 67.; tulajdonkép verbungos rigmus: Abafi—Székely
2 : 106. — ⁶ Szaboles mon. 164.

7. *Házasságdicsérlők.* A házasság az okos fiatalok jussa.

Ez az ílet minket illet,
nëm a régi öregeket.¹
Ez az élet úgy se sok,
használják az okosok.²

Mindenki a lakodalmasokat nézi, közájuk kívánczik, a lako-
dalomnak örvend:

Pipafödél, piparéz,
minden ember minket néz.³
Aki miránk báméskodik,
a lagziba kívánczik.⁴
Akinek most kedve nincsen,
annak egy csepp esze sincsen.⁵

A lakodalmas nép köszönete ezért az érdeklődésért és örömért:

Jaj de sokan néznek minket,
álgya még az Isten őket.⁶
Aki kinéz az uccáro,

szállon áadás a házaro.⁷
 Aki kiáll az utcára,
 rozmaringszál a markába.⁸

Ugyanilyen, de személyhez szóló hála-dícséreték:

Magas kapú, nagy kutya,
 ott lakik a jó gazda.⁹
 Ez az ueca keskeny árak,
 itt teremnek karesú jányak.¹⁰

Házasságra való biztatók s az elszánás hangoztatásai:

Házassoggyál, ne válogass,
 ne okoskoggy, ne halogass;
 mán biz én nem válogatok,
 tásat vöszök, mihent kapok.¹¹
 Uccu bizony lakodalom,
 magam is megházasodom.¹²
 Ingem, gatyám eladom,
 mégis megházasodom.¹³

A házasságtól óvó gonoszkodók válasz-rigmusa:

A házasság kaloda,
 ne tedd lábodat oda.¹⁴

¹ Tokores, NyF. 33 : 36., Lovászpatoa, NyF. 34 : 157. — ² Alföld, Koszorú 1864. 2 : 19., Részó 44., Kiskanizsa, Ethn. 7 : 191. Lovászpatoa, NyF. 34 : 157. — ³ Vas mon. 374. — ⁴ Alföld, Koszorú, 1864. 2 : 19., Részó 44., Bato-nya, KálmK. 2 : 160., Bács mon. 348., Göcsej, Ethn. 11 : 134., Gőnczi 330., Csőnge, NyF. 33 : 36., Mezőlak, NyF. 17 : 61. — ⁵ Alföld, Koszorú, 1864. 2 : 19., Részó 44., Visk, Vas. Ujs. 1863 : 371., Részó 334., Rábaköz, Nyr. 18 : 476. — ⁶ Ada, NyF. 37 : 61. — ⁷ Kemenes-Mihályfa, NyF. 33 : 36. — ⁸ Somogy mon. 209. piros rózsza, Göcsej, Ethn. 11 : 133., Körmend, Nyr. 2 : 469., Szarvas-kend, Nyr. 16 : 430., bazsarózsza, Abafi—Székely 2 : 100. piros óma, uo. 2 : 99. — ⁹ Debrecen, Népr. Ért. 1912 : 173. — ¹⁰ Jánosfalva, NyF. 29 : 39. — ¹¹ Ke-resztúrfiszék, NGy. 11 : 451. — ¹² Erd. Közm. 256., Tokores, NyF. 33 : 36., v. ö. Lovászpatoa, NyF. 34 : 157., 159. — ¹³ Diósad, Nyr. 28 : 380. — ¹⁴ Kaál, Ethn. 13 : 460.

8. *A nézők gúnyolódása.* Az utcára kanyarodó násznépet azonnal körülveszi a gyereksereg; a vőfély apró kalácsot, peracet szór közéjük, de ha nem, vagy keveset szór, azonnal felhangzik a csúfolódás:

Azért nincsen kalácsok,
 nem kelt meg a kovászok.¹
 Ha nem annak perecét,
 düllön föl a szekerék.²
 Szegil lakodalmások,
 de üres a hasatok.³

Uccu bizony fakilines,
 az asztalon sémni sincs.⁴
 Tál, tángyér elég legyen,
 komlóscipó kevés legyen.⁵
 Gyerünk, menyünk vendégségbe,
 három hétig tart egy végbe;
 vigyünk é egy rosta-vizet,
 a nagyharang maj mégfizet.⁶

Egy egész nagy csoport ilyen menetesúfolót nem igen szabad túlságosan komolyan vennünk; jórészt inkább pusztá tréfacsinálások, hogy a menetben résztvevőket hasonló tréfás visszavágásokra készítsék, tehát a nép tréfásan kötekedni szerető s az elmés visszavágást élvező természetének megnyilatkozásai. Egy részük menyasszonycsúfoló, és pedig külsejére:

Almárium kis kulcsa,
 a menyasszony de furcsa.⁷
 Ez az ucca birkacsapás,
 menyasszonyunk jaj de csipás.⁸
 Száraz kóró, reszelő,
 férhez megy a meszelő.⁹
 Ez az ucca homokos,
 menyasszonyunk pocakos.¹⁰
 Alig megyünk három házig,
 a menyasszony megbabázik.¹¹

természetére:

Ez az ucca meszeletlen,
 menyasszonyunk de kedvetlen.¹²
 Menyasszonyunk azít kényes,
 miét a cipőjő fényes.¹³
 Ez az ucca végig szakos,
 menyasszonyunk akaratos.¹⁴
 Ez az ucca éére, óra,
 a menyasszony kelek"óla.¹⁵

korára:

Akármillen vín az asszony,
 ha fírhé megy, csak menyasszony.¹⁶
 Öreg asszon, rossz vién karú,
 szégín legín szomorittu.¹⁷
 Ez az utca végig sáros,
 a menyasszony jaj be ráncos.¹⁸
 Ez az utca de gödrös,
 a menyasszony de göthös.¹⁹

Hasonló motívumok vannak a vőlegény-csúfolókban is, azaz külső-csúfolók:

Ság, Sitke, Simonyi,
kapot léánt a Laci.²⁰
Ez az ucca bazsarúzsza,
a vőlegény jaj de csúnya.²¹
Ha kicsi is a legíny,
mégis lehet vőlegíny;
széket tesznek alája,
úgy megyen fel az ágyra.²²

Ha kicsiny is a macska,
mégis föláll a farka.²³
Ez az utca de dombos,
a vőlegény potrohos.²⁴
Ez az utca de güdrös,
vőlegényünk de rücskös.²⁵
Szép szênye van a leánnak,
mind a patyolat rózsának;
nincsen szênye a legênnek,
mind a csepű-lepödőnek.²⁶

kor-csúfolók:

Özvegy embër sz^oárazmalom,
nincs is abba nyugodalom.²⁷

Az együttes menyasszony- és vőlegény-csúfolók a külsőre vagy korra vonatkoznak:

Sárga virág, pipitér,
mi seregünk, amit ér.²⁸
Házasodik a lapát,
elvette a pizskafát.²⁹
Házasodik a katlan,
vöszi a sok mosatlant.³⁰
Vőlegínnek bajca nincsen,
menyasszonnak foga nincsen.³¹
Sose láttam olyan csudát,
vén tehénnek tulok párját.³²
Olyan legyen a vőlegény f . . ka
hogy beérje a menyasszony marka.³³
Kicsi legény, nagy puska,
nagy a hágó, nem bírja.³⁴

Vőfély- és nyoszolyólány-csúfolók:

Fejirtányír mosatlan,
ésű v^üőfír gondatlan.³⁵
Fejír kendű k^lékvirágos,
nyoszorulián gyalázatos.³⁶

A menet-csúfolók egy része közvetve menyasszony- vagy nyoszolyóleány-dicsérő:

Fejér virág, pipitér,
menyasszonyuk amit ér.³⁷
Sárgo virág, pipitír,
menyasszonyuk amit 'ér;
vőleginyük annyit sē,
a vőfirek sēmics esē.³⁸
Fejér virág, pipitér,
nyoszójolány amit ér.³⁹

A többi a menetet szegényességgel csúfolja:

Hosszi bunda, b^üörtarisznya,
gyalog mēnnek, mind a kutya.⁴⁰
Ijuju, lakodalom,
nálunk is lesz, ha akarom,
kutyát, macskát férhó adom.⁴¹

¹ Somogy mon. 209., Göcsej, Ethn. 11 : 133. — ² Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 132., Alsólendva, Nyr. 27 : 94. — ³ Mezőlak, NyF. 17 : 62. — ⁴ Lovászpata, Nyr. 34 : 159. — ⁵ Székelység, Nyr. 31 : 115. — ⁶ Kiskanizsa, Nyr. 9 : 180. — ⁷ Hegyhát vid., Ethn. 11 : 313. — ⁸ Göcsej, Ethn. 11 : 14., Gönczi 339. — ⁹ Diósd, Nyr. 28 : 381., Debrecen, Nyr. 13 : 46. — ¹⁰ Göcsej, Gönczi 338., Lovászpata, NyF. 34 : 158., Mezőlak, NyF. 17 : 61. — ¹¹ Körmen, Nyr. 2 : 469., Ethn. 11 : 134. — ¹² Göcsej, Gönczi 338. — ¹³ Göcsej, Ethn. 11 : 136. — ¹⁴ Órség, Nyr. 4 : 184. — ¹⁵ Mezőlak, NyF. 17 : 61. — ¹⁶ Nagylózs, Nyr. 31 : 49., Lovászpata, NyF. 34 : 157. — ¹⁷ Göcsej, Nyr. 8 : 41., 468., Ethn. 11 : 134., Görczi 339. — ¹⁸ Ada, Nyr. 29 : 94. — ¹⁹ Uo. — ²⁰ Lovászpata, NyF. 34 : 159. — ²¹ Batonya, KálmK. 2 : 160. — ²² Csenger (sgy.), az I. két sor: Mezőlak, NyF. 34 : 158. — ²³ Lovászpata, NyF. 34 : 158. — ²⁴ Ada, Nyr. 29 : 94. — ²⁵ Ada, Nyr. 29 : 95. — ²⁶ Udvarhely m., Nyr. 11 : 40. — ²⁷ Csitár, Nyr. 29 : 283. — ²⁸ Göcsej, Ethn. 11 : 135. — ²⁹ Felsőbánya, Szmk 365, veszi a szurkálófát, Aranyosszék, Nyr. 4 : 237., Udvarhely m., Nyr. 11 : 40. — ³⁰ Keresztúrfiszék, NGy. 11 : 444. — ³¹ Göcsej, Ethn. 11 : 134., Gönczi 339. — ³² Sorkitótfalú, Ethn. 2 : 68., 7 : 67. — ³³ Bény, Népr. Ért. 1913 : 41. — ³⁴ Kaál, Ethn. 13 : 460. — ³⁵ Göcsej, Ethn. 11 : 134., Gönczi 338. — ³⁶ Uo. — ³⁷ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Gönczi 338., Körmen, Nyr. 2 : 469., Hegyhát vid., Ethn. 11 : 313. — ³⁸ Göcsej, Ethn. 11 : 134., Gönczi 338. — ³⁹ Órség, Nyr. 4 : 184. — ⁴⁰ Uo. — ⁴¹ Zenta, MNy. 2 : 420., Bács mon. 348.

9. *A menet visszavágása.* Az ablakban vagy a kisajtóban részvétlenül, gúnyosan vagy nevetve nézőkhöz:

Aki kinéz az ablakon,
istennyila üsse nyakon.¹
Aki minket onnan néz,
leptye még a ződ penisz.²
Aki kinéz a deszka köszt,
vizket annak a lába köszt.³
Aki kiáll a kapuba,
hájjak vele az éccaka.⁴
Aki kiáll az uccára,
birkaharang a nyakára.⁵

A nézők viselkedésére vonatkoznak:

Aki minket nem dicsér,
pokóba legyen gerencsér.⁶
Aki minket nem szeret,
egye meg az egeret.⁷
Aki esztet irilli,
keze, lába törjön ki.⁸
Ki irigyli életünket,
szopja meg az üvegünket.⁹
Aki minket megítél,
pokálba legyen sintér.¹⁰
Aki minket kicsúfol,
pokolba hason esússon.¹¹
Aki minket legyaláz,
pokolba legyen kanász.¹²
Aki minket megutál,
nyomja meg a boszorkány
csütörtökön délután,
háromszor egymásután.¹³

Személyeskedő visszavágások:

Ez az ucca kanyarulás,
itt lakik az emse takács.¹⁴
Ez az ucca gidrëzs-gödrös,
itt lakik a nak k^högyökös.¹⁵
Ez az utca olyan helység,
körülvette már az inség;
égeti az Isten tüze,
mert sok rossz lány lakik benne.¹⁶

Szajbefogók:

Eje-huja büdösféreg,
haza menny, te éhes lélek.¹⁷
Ne jem marok vadóma,
hâgass, tetü-kâpolna.¹⁸
Cseriptányírt törd osszû,
csempe szâdot fogd osszû.¹⁹
Kis csutora kobakos,
në beszill, tē pocakos.²⁰
Háromszégtetü hidas,
idë, kutya, në ugass.²¹
Kalha vállán a tetü,
ne csahó, te naf fülü.²²
Sârgorⁱépa, rⁱéztekenyü,
në csahu, tē csúcsos fejú.²³
Három réfes nyakravaló,
ne csahó, te takonynyaló.²⁴

Eje raré, raré, ré,
ne csahoj, te ganélé.²⁵
Háromágú vasvella,
rikics, világbolongya.²⁶

¹ KálmK. 2 : 160., tarka kutya fossa nyakon, Bács mon. 348., Gönczi 339., forduljon még az ágyaman, Jánosfalva, NyF. 29 : 239., ablakán, tájog nőjön a homlokán, Vas. Ujs. 1863 : 371., Részó 333. — ² Körmend, Nyr. 2:469. — ³ Jánosfalva, NyF. 29 : 39. — ⁴ Ada, NyF. 37 : 61. — ⁵ Göcsej, Nvr. 8 : 468., Ethn. 11 : 134., Gönczi 339., Szombathely, Nyr. 16 : 329., Körmend, Nyr. 2:469. — ⁶ Vas mon. 374. — ⁷ Abafi—Székely 2 : 99., Kiskanizsa, Ethn. 7 : 191., Bessen-yó, Ethn. 16 : 152., kinevet, Göcsej, Ethn. 11 : 135., Gönczi 339. — ⁸ Ada, NyF. 37 : 61., Bács mon. 348. — ⁹ Bács mon. 348. — ¹⁰ Jánosfalva, NyF. 29 : 39., Göcsej, Ethn. 11 : 135., mel a pokó, belefér, Abafi—Székely 2 : 100. — ¹¹ Alföld, Koszorú, 1864. 2 : 19., Részó 44. — ¹² Batonya, Kálmk. 2 : 160., Bács mon. 348., Somogy mon. 209., Felsősegesd, Ethn. 11 : 400., Göcsej, Ethn. 11 : 135., Gönczi 339., kovács, finánc, Bessen-yó, Ethn. 16 : 152., akasztófán legyen váz, Alföld, Koszorú, 1864. 2 : 19., Részó 44., aki miránk ránk vigyáz, Abafi—Székely 2 : 100., 3—4 sorral is: ott se légyen egyebe, csak é kuli tehene, Körmend, Nyr. 2 : 469. — ¹³ Sorkitótfalú, Ethn. 7 : 67. — ¹⁴ Tokores, NyF. 33 : 35. — ¹⁵ Lovászpatozna, NyF. 34 : 157. — ¹⁶ Visk, Vas. Ujs. 1863 : 371., Részó 333. — ¹⁷ Abafi—Székely 2 : 101. — ¹⁸ Uo. — ¹⁹ Gönczi 339., nyálos, uo. — ²⁰ Uo. — ²¹ Uo. — ²² Abafi—Székely 2 : 100. — ²³ Gönczi 339. — ²⁴ Abafi—Székely 2 : 101. — ²⁵ Uo. — ²⁶ Uo.

10. Házasság-bejelentők: a házasság megkötése után a templomból hazamenet. Búcsú az eskető paptól:

Ez az utca piktoros,
istenvéle, plébános.¹
Fejír galamb lészállott,
isten véle plébános.²
Ald meg Isten azt a papot,
aki minket összeadott.³

A gyűrűadás és áldás megtörténtének bejelentései:

Mindén madár párat kap,
gyűrűt adott ma a pap.⁴
Suosé ösmertük egymást,
mégis ránk atta az áldást.⁵

A kötés erősségét hangoztatják:

Összekötték a kezöket,
összekapcsolták szívöket.⁶
Pptyok előtt azt fogatták,
hogy ük enimást é nem haggyák;
ásó, kapá emisz még,
fekete főd válasz még.⁷
A nagy harang s a nagy kapa
válassza el öket,
hëgyës ménkő, záporeső
üsse éssze öket.⁸

Három falú, hat határ,
 a mü szívünk is egy már,
 sem a bíró, sem a pap
 münköt el nem választhat.⁹
 Sëm a borát, sëm a pap,
 minket el nem választhat;
 ásó, kapa váloszt el,
 fekete föld hërvaszt el.¹⁰

A völegény és menyasszony megváltozott állapotát hirdetik; az előbbit csak igen egyszerűen:

Ez az utca jaj de sáros,
 völegényünk most lett páros.¹¹
 Kicsi csupor, új lábos,
 ez a legíny új házos.¹²

a menyasszony asszonnyá levésének bejelentése azonban sokkal változatosabb:

Itt az öröm, itt a haszon,
 megesküdütt a menyasszon.¹³
 Sárga selyem sujtás,
 férjhez ment a pajtás.¹⁴
 Kicsi csupor cserésnye,
 ez a kis jám menyéske.¹⁵
 Së nëm asszon, së nëm lián,
 fejír gyöngy van a nyakán.¹⁶
 Barabási szentegyházbo,
 itt maradt a levánságom.¹⁷
 Jól megnézzik a menyasszont,
 lyánbü csinyátunk mink asszont.¹⁸
 Bundás kutyát së láttunk,
 lánybul asszont csinyátunk.¹⁹
 Most láttunk egy pörge kecskét,
 lánybül csináltunk menyecskét.²⁰

Az új házások név szerint való bejelentései:

Kisujjamon a köröm,
 Káliékná az öröm;
 uccu, uccu szilvalé,
 Róza lett az Andrásé.²¹
 Levendula mégágosut,
 Vörös Örzi megpárosut;
 de sok legén járt utánna,
 Mileji Káró lett a párgyo.²²

¹ Göcsej, Ethn. 11 : 153. — ² Uo. 133., Gönczi 337. — ³ Uo., Körmend, Nyr. 2 : 469., Csitár, Nyr. 29 : 283. — ⁴ Szalonta, NGy. 14 : 124., Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 131., Gönczi 337. — ⁵ Göcsej, Ethn. 11 : 132., Gönczi 337. — ⁶ Szombathely, Nyr. 16 : 329. — ⁷ Uo. — ⁸ Székelység, Nyr. 1 : 327. — ⁹ Mi-

riszló, Lázár 83. — ¹⁰ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 132., Körmend, Nyr. 2 : 469., Szarvaskend, Nyr. 16 : 235. — ¹¹ Ada, Nyr. 29 : 95. — ¹² Diószád, Nyr. 28 : 381. — ¹³ Szalonta, NYgy. 14 : 124., Göcsej, Ethn. 11 : 132., Gönczi 337., Szarvaskend, Nyr. 16 : 235. — ¹⁴ Bács mon. 348. — ¹⁵ Diószád, Nyr. 28 : 381. — ¹⁶ Göcsej, Ethn. 11 : 132., Gönczi 337. — ¹⁷ Uo. — ¹⁸ Göcsej, Ethn. 11 : 136., Körmend, Nyr. 2 : 469., Szarvaskend Nyr. 16 : 235., Szombathely, Nyr. 16 : 329. — ¹⁹ Tokores, NyF. 33 : 36. — ²⁰ Sorkitótfalú, Ethn. 7:67. — ²¹ Zenta, MNy. 2 : 420., Bács mon. 348. — ²² Göcsej, Ethn. 11 : 132., Gönczi 337. -

11. *Lednybúcsúztatók.* Rendszeren a II. koszorúslány szokta kiáltani, amikor a fiatalasszonyt az anyai háztól ura házához viszik. Ezek a kiáltások tehát búcsúvételek az édesanyától: a felnevelés megköszönése és bocsánatkérés, hogy a házat elhagyja:

Sárgo madár a víz mellett,
 édesanyám, Isten veled;
 úgyis tudom, fáj a szüved,
 de azért csak Isten veled.¹
 Sárga virág, sárga sás,
 édesanyám, megbocsáss.²
 Kustán Ferenc fejr házo,
 fiérho mént a Lidi lányo;
 álgyo Isten házigazdát,
 evüsszük a Lidi lányát.
 Fejr galam száll a házro,
 idésanyám, megböcsásson;
 köszönyöm a szívességit,
 eddig való nevelésit.
 Lovank lába induluba,
 menyasszonyunk bucsuzuba;
 elig vuót má a kösergis,
 köszönjük a főnevelist.³

¹ Göcsej, Ethn. 11 : 136. — ² Vas mon. 372. — ³ Gönczi 349., v. ö. még a 2. vsz.-ra Ethn. 11 : 136., 16 : 152.

12. *Újasszonyvivők.* Az új férj házatól menet indul az új asszonyért, s ezt ilyenféleképen jelentgetik:

Az én csizmám csikorgós,
 menyasszonyhoz masíroz.¹
 Végig mënünk az uccábo,
 menyasszonyunk hajlékábo.²
 Sárga csikó, csengő rajta,
 menyasszonyé mönyünk rajta;
 maj mégálunk egy uccábo,
 a gálábom udvarába.³
 Ere folyik a Gyöngyös,
 ére gyünné örömös.⁴
 Ez az ucca sikeres,
 engem fene sē keres.⁵

Az anyai háztól visszafelé menet hangoztatott rigmusaik az újasszony hazaviteléről szólnak:

Ez az ucca szöglet,
beleménünk, ha lehet.⁶
Ez az ucca kerékbe,
menünk a közepibe.⁷
Ész szēm búza, ész szēm rozs,
a menyasszont viásszük most.⁸
Sárga csiku, csöngű rajta,
hazafelé mēnünk rajta.⁹
Hazamēnünk vacsoráro,
apró mīzes pogácsáro.¹⁰
Arany bárány, arany kos,
mindjárt összemennek most.¹¹
Kinyílott a piros rózsa,
menyasszonyunk szakít róla.¹²
Ez az ucca de sáros,
talán királi város.¹³

¹ Somogy mon. 209. — ² Göcsej, Ethn. 11 : 133., Gönczi 337. — ³ Magyar-Bánhegyes, KálmK. 2 : 120. — ⁴ Abafi—Székely 2 : 101., Mezőlak, NyF. 17 : 61., Csöngé. NyF. 33 : 36. — ⁵ Lovászpátóna, NyF. 34 : 158. — ⁶ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Gönczi 337., Simonyi, NyF. 33 : 35. — ⁷ Abafi—Székely 2 : 100. — ⁸ Ada, NyF. 37 : 61., mīngyá haza ériünk mos, Batonya, KálmK. 2 : 160. — ⁹ Göcsej, Ethn. 11 : 133., Gönczi 337. — ¹⁰ Csöngé, NyF. 33 : 36., Göcsej, Ethn. 11 : 133., Nyr. 8 : 468., Gönczi 337. — ¹¹ Dugonics Példabesz. 2 : 257., Erd. Közm. 31., Fehér m., NGy. 1 : 322; mint gyermekvers, Nyr. 36 : 92. — ¹² Somogy mon. 209. — ¹³ Tokoros, NyF. 33 : 36., Somogy mon. 209., Göcsej, Ethn. 11 : 132.

13. *Újasszonybejelentők.* A menyasszonynak ura házához érkezésekor:

Sárga mdár kalitkába,
új mēnyecske száll a házba.¹
Nyiss ki, rózsám, ki bēzártá,
mēghoztuk, kit régēn vartá.²
Nyisd ki, rózsám, a kapudat,
most viásszük a galambodat.³
Nénémasszony, aggyonisten jóestét,
mēkhoztuk a barnapiros mēnyecskét.⁴

¹ Szombathely, Nyr. 16 : 329., Körmend, Nyr. 2 : 469., Szarvaskend Nyr. 16 : 235., Vas mon. 372. — ² Göcsej, Ethn. 11 : 135., Gönczi 339. — ³ Uo. — ⁴ Tokoros, NyF. 33 : 36., Göcsej, Ethn. 11 : 136.

14. *Lakoma-kurjantások.* Egy részük az új párral foglalkozik:

Iszik, őszik az urávo,
mint a galamb a párjávo.¹
A mēnyasszon áldomását
mostan isszák s ősznek kását.²

Ez ám a finom metit,
 kit a menyasszony megmetit;
 itt a káso levő n'ékú,
 megílek 'én legín n'ékú.³

A násznagy és vőfély gondatlansága miatt panaszkodnak:

Gyertyatartó, koppantó,
 vőfén uram hallgató.⁴
 Fehér szoknya mosatlan,
 vőfény uram gondatlan.⁵
 Fehér galamb, fehér lúd,
 násznagy uram elalutt.⁶
 Körü fodros a szoknyám,
 vőfény uram, ihatnám.⁷

Búcsúzó:

Má ettünk, ittunk éléget,
 itt hagyjuk a vendégeket.⁸
 Menyasszonynak, vőlegénynek,
 jót kívánunk mindenkinek.⁹

¹ Kiskanizsa, Nyr. 9 : 180. — ² Uo. — ³ Gönczi 339. — ⁴ Órség, Nyr. 4 : 184., Szarvaskend, Nyr. 16 : 235. — ⁵ Körmend, Nyr. 2 : 469., Göcsej, Nyr. 8 : 468. — ⁶ Órség, Nyr. 4 : 184. — ⁷ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 137., Órség, Nyr. 4 : 380. — ⁸ Kiskanizsa, Nyr. 8 : 181. — ⁹ Órség, Nyr. 4 : 380.

15. *Stáció-rigmusok.* Útközben u. n. stáció-táncokat tartanak s az ekkor elhangzott táncrigmusok a rendes táncszók, vagy azok a lakodalmas táncszók, amelyek a lakodalmi tánc alatt szokásosak. Teljesen különálló stáció-rigmust csak kettőt találtam. Mindeniket akkor éneklék a lányok, amikor az új asszonyt ura házához vezetik:

Járjunk, járjunk dali táncot,
 fűzzünk, fűzzünk rózsaláncot
 menyasszonynak, vőlegénynek,
 kösse össze őket.¹
 Oda menjünk, ahol köllünk,
 ahol helyet adnak nekünk;
 ahol a bor legédesebb,
 ott a kis lány legkedvesebb;
 ahol a bor legsavanyúbb,
 ott a kis lány legszomorúbb.²

¹ Jókai Ő. m. 11 : 68. — ² Nyitra mon. 187.

16. *Lakodalmi táncszók.* Kötődések a menyasszonnyal:

Rózsavirág-koszorú,
 menyasszonyunk szomorú.¹
 Arany bárány, arany kos,
 a menyasszony jaj de bús.²

Ez az utca végig sáros,
a menyasszony nagyon álmos.³
Éz a szoba pántlikás,
menyasszonyunk de cáfrás.⁴

vagy a vőlegénnyel:

Víg a gazda, víg a vendég,
de még vígabb a vőlegény.⁵
Fekete tik tollatlan,
vőlegényünk párotlan.⁶
Övegphár homálos,
vőlegényünk de ámos.⁷
Ördög vigye a vendéget,
másnak vettem feleséget.⁸

Táncbíztatók:

A menyasszon legelű ül,
bizonyosan táncra készül.⁹
Csípős csollán az árokba,
a menyasszon a sorokba.¹⁰
Cinó, cinó, hegedeszó,
a menyasszonnyâ lenni de jó.¹¹
Kiki táncol a máséval,
vőlegény a magáéval.¹²

Táncrigmusok:

Uccu, lábom, ne hibázz,
mer lakodalomba jársz.¹³
Ez az utca szegelet,
táncolhatsz itt eleget.¹⁴
Az uram a malamba,
én a lakodalamba.¹⁵
Ép fill, kutya fill,
míg a kopasz ipam ill.¹⁶
Csib mæg, fog mæg, harab mæg,
m'ér nem házasodik mæg.¹⁷
I, nem a tavali,
nem kapot lánt a Jancsi.¹⁸
Fejér szoknyát ránculok,
vőlegénnyê tánculok.¹⁹
Piros az én keszkenóm,
vőfély az én szeretóm.²⁰
Fényes csizmám térdig ráncos,
nyoszolyólány kevély táncos.²¹

¹ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Ethn. 11 : 136., Gönczi 348., Körmend, Nyr. 2 : 469. — ² Lovászpátona, NyF. 34 : 157. — ³ Bács mon. 348. — ⁴ (Borzas.) Órség, Nyr. 4 : 184. — ⁵ Órség, Nyr. 4 : 380. — ⁶ Göcsej, Ethn. 11 : 132. — ⁷ Göcsej, Nyr. 8 : 468., Gönczi 348., ez az utca de sáros, no. — ⁸ kiáltják a vőlegény felé menyasszony-táncoltatás közben, Háromszék, NGy. 11 : 435.,

Örség. Nyr. 4 : 380. — ⁹ Kiskanizsa, Nyr. 9 : 181. — ¹⁰ Szarvaskend, Nyr. 16 : 235. — ¹¹ Kiskanizsa, Nyr. 9 : 181. — ¹² Sorkitótfalú, Ethn. 7 : 67. — ¹³ KálmK. 1 : 175. — ¹⁴ Szabolcs mon. 164. — ¹⁵ Lázár 60. — ¹⁶ Lovászpátona, NyF. 34 : 157. — ¹⁷ Uo. — ¹⁸ Uo. 159. — ¹⁹ Szombathely, Nyr. 16 : 330. — ²⁰ Sorkitótfalú, Ethn. 7 : 67. — ²¹ Szalonta. (s. gy.)

A lakodalmi kurjantások tehát a helyzet szerint, amelyben elhangzanak, 16 csoportba sorakoznak: menetindítók, célbejelentők, párbejelentők, párdícsérők, menetdícsérők, hívogatók, házasságdícsérők, a nézők gúnyolódásai, a menet visszavágása, házasságbejelentők, leánybúcsúztatók, újasszonyvivők, újasszonybejelentők, lakomakurjantások, stációrigmusok, lakodalmi táncszók.

Áll. Polgári Iskolai
Tanárképző Főiskola

XVII.

Magyar néprajz.

83

sz.